

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ АРХИТЕКТОНСКОГ ФАКУЛТЕТА УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

Одлуком Наставно-научног већа Архитектонског факултета од 18.02.2013. године, бр. 01-213/2-6.7, именована је Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације кандидата **Велимира Матановића**, под називом: **"Појава и значење елемената романике у средњевековној уметности Србије и земаља средње и источне Европе"**, у саставу:

- др Владимир Мако, редовни професор Архитектонског факултета у Београду,
- др Нађа Куртовић Фолић, редовни професор Факултета техничких наука у Новом Саду, и
- др хаб. Јацек Пурхла, професор Јагелонског Универзитета у Кракову
- др Иван Стевовић, доцент Филозофског факултета у Београду.

која подноси следећи

ИЗВЕШТАЈ

1. УВОД

1.1. Наслов и обим дисертације

Докторска дисертација **Велимира Матановића**, под називом **"Појава и значење елемената романике у средњевековној уметности Србије и земаља средње и источне Европе"**, написана је на 125 страна. Основни текст је дат на 114 страна, иза којих следе напомене, извори и литература, као и остали прилози. На почетку дисертације, у делу нумерисаном римским бројевима, налазе се насловна страна на српском и енглеском језику, страна са информацијама и ментору и члановима комисије, предговор, резиме на српском и енглеском језику, садржај, списак коришћених скраћеница и попис слика и прилога. На крају рада је и краћа биографија кандидата и изјава о ауторству.

1.2. Место дисертације у одговарајућој научној области

Дисертација која је предмет овог извештаја у ужем смислу припада области архитектура и урбанизам, док у најужем смислу обухвата научну област историја и теорија архитектуре. У дисертацији се истражује и тумачи утицај елемената романике на уметност средњевековне Србије кроз компаративну анализу са другим областима средње и источне Европе у времену њиховог средњевековног развоја.

2. БИОГРАФИЈА КАНДИДАТА

Велимир Матановић је рођен у Ораховцу 1. априла 1952. године. Основну школу и гимназију је завршио у Косовској Митровици. Студирао је историју уметности на Филозофско-историјском факултет Јагелонског универзитета у Кракову. Дипломирао је 1979. године са темом дипломског

- рада "Ктиторски портрети у српском сликарству у XIII и XIV веку" код проф.др Леха Калиновског, на Катедри за историју уметничких доктрина.
- Школске 1983/84. године уписао је последипломске студије, курс "Заштита, ревитализација и проучавање градитељског наслеђа", на Архитектонском факултету Свеучилишта у Загребу. Након испуњених обавеза, одобрена му је израда магистарске тезе "Заштита градитељског наслеђа у Црној Гори, с посебним освртом на заштиту након потреса 15.04 1979. године", коју због распада Југославије није одбранио.
- Школске 2005/06. године, у складу с одредбама Болоњске конвенције, уписао је прву годину редовних докторских академских студија на Архитектонском факултету у Београду. С обзиром да је успешно савладао све обавезе из наставног плана и програма прве године докторских студија, те да су му признате испуњене обавезе на последипломском курсу "Заштита, ревитализација и проучавање градитељског наслеђа" као друга година академских докторских студија, школске 2006/2007. године је уписао и завршио трећу годину докторских студија и стекао право на пријаву докторске дисертације.
- У периоду од децембра 1980. до септембра 1981. године боравио је на студијском усавршавању у Централном институту за историју уметности (Zentralinstitut für Kunstgeschichte) у Минхену и бавио се проучавањем средњовековне културе источне и централне Европе.
- Од 1985. до 1991. године био је стални сарадник Завода за конзервацију споменика (Pracownia konserwacji zabytkow) у Варшави и бавио се архитектонским истраживањем споменичких урбаних целина: Будве, Кракова, Варшаве и Гдањска. У оквиру тих истраживања формирао је историјску документацију и радио историјско-урбанистичке студије, које се односе на наведене градове, њихову историју, еволуцију и анализу просторне структуре. У том периоду највише је научио да примењује принципе пољске школе за конзервацију и заштиту споменика културе, која је изузетно цењена у свету.
- У истом периоду радио је и на Факултету за културологију у Цетињу, где је, поред редовних задужења, руководио Одељењем за документацију архитектонских споменика.
- Од 1991. до 1996. године радио је као кустос у Општинском музеју Косовске Митровице, а од 1996. до данас је директор Културног центра у истом граду.

3. ТЕХНИЧКИ ОПИС ДИСЕРТАЦИЈЕ

Структура докторске дисертације

Увод, у којем се дефинише предмет истраживања, излажу основне хипотезе истраживања, указује на значај теме у научном и методолошком погледу, даје преглед и критичка анализа досадашњих истраживања.

Прво поглавље се односи на романску архитектуру, опште карактеристике и елементе у средњој Европи, са подпоглављима која обухватају прероманску и романску архитектуру у Пољској у свим фазама развоја, романску архитектуру у Чешкој, Словачкој и Мађарској и романску скулптуру у истим земљама.

Друго поглавље је посвећено компаративној анализи развоја романске архитектуре и скулптуре у средњовековној Србији са архитектуром и скулптуром источно-европског подручја анализираних у првом поглављу.

Треће поглавље се односи на систематизацију скулпторских иконографских мотива у средњовековној Србији, и то кроз посебна разматрања аналогична у средњо-европској и источно-европској романској скулптури и кроз посебно истраживање византијско-српских утицаја у пољској уметности истог времена. Као студија случаја посебно се обрађују фреске, реконструкција распореда фресака, иконографска и стилска анализа фресака у цркви манастира у Супрашилу.

Закључна разматрања одређују значај и допринос страних утицаја на српску романску архитектуру и њену скулпторску декорацију, нерешене проблеме и могућности примене резултата истраживања.

Следе напомене, списак извора и литературе, као и графички прилози.

4. ОЦЕНА ДИСЕРТАЦИЈЕ

4.1. План (композиција) дисертације, савременост, оригиналност и значај

Слојевита материја обухваћена дисертацијом подељена је на пет поглавља која су логично повезана у целину. У сваком поглављу обрађен је један од проблема и даје се закључак истраживања. Основни истраживачки проблем који је Велимир Матановић поставио у својој дисертацији је расветљавање сложених процеса настајања и територијалног ширења елемената романичке архитектуре и уметности, а све у циљу расветљавања непознатих сегмената развоја архитектуре и уметности средњовековне Србије.

Сам проблем који кандидат у раду истражује је у домену историје и теорије архитектуре, односно критичког сагледавања и вредновања домета архитектонске и уметничке делатности у контексту шире појаве романике у средњој и источној Европи.

Дисертација по својој структури, са стручног, методолошког и научног становишта примерена је научној области историје и теорије архитектуре и уметности.

Може се закључити да су, у целини посматрано, поглавља у оквиру рада компонована тако да у целости обрађују одређене сегменте тезе и логички се надовезују, јасно следећи методолошки пут од увода до закључка, литературе и прилога.

Треба нагласити да се значај овог истраживања огледа првенствено у томе што оно представља целовиту научну студију која се на синтезни начин бави истраживањем и тумачењем сложених међуодноса у развоју српске и средње-европске архитектуре и уметности, који до сада нису били најбоље истражени. На тај начин прикупљени су бројни подаци и систематизована богата грађа која ће у будућности бити од велике помоћи другим истраживачима који ће се бавити градитељством и уметношћу посматраног периода у наведеним областима.

4.2. Обим и квалитет презентираних извора, критички осврт на референтну и коришћену литературу

У раду је формиран веома драгоцен и садржајан попис извора и литературе, који може да служи као база података и другим истраживачима сличне проблематике и градитељства посматраног периода и шире. Коришћени библиографски извори су подељени на оне који непосредно третирају градитељство у посматраном периоду и на оне који дају општу слику друштвених и културних прилика и утицаја из европског окружења. Поред релевантних монографија, коришћени су и радова из стручних и

научних часописа. Литература је сређена по азбучном реду и приказана у складу са предвиђеним научним нормама.

Наведени попис извора и литературе показује да је кандидат стекао добар увид у дела која су се бавила предметном материјом, као и да је остварио изузетно добар увид у богату грађу.

4.3. Анализа примењених научних метода и њихова адекватност за спроведено истраживање

Истраживачки процес се одвијао кроз примену неколико научних метода истраживања којима се проверавала научна заснованост претпостављених хипотеза:

- општом научном методом, која обухвата анализу доступних извора и грађе, као и њихово тумачење у светлу нових методолошких и истраживачких могућности;
- упоредном анализом кроз две фазе: првом, која обухвата познате одлике романске архитектуре и скулптуре средњоевропског подручја, нарочито пољског порекла, са сродним примерима из средњовековне Србије, са указивањем на начин преношења формалног језика и програма и другом, која се односи на непосредне примере, који су могли послужити за преузимање непосредних образаца из источно-европског подручја у стваралаштво на српском подручју;
- систематизацијом, која се односити на скулпторске иконографске мотиве, идентификовање програмских и тематских решења, распореда скулпторалних представа и историјског прегледа уметничких разлога за одређене скулпторске концепције;
- анализом односа романске уметности према византијској традицији и значаја који је имала на формирање оригиналних уметничких решења
- синтезом при извођењу закључака по појединим фазама истраживања и коначног сумирања резултата о стварном уделу страних утицаја при формирању оригиналних решења стила и форме у Рашкој стилској групи и укупном доприносу српског средњовековног стваралаштва у токовима западноевропске уметности романске оријентације.

5. МИШЉЕЊЕ И ОЦЕНА ДИСЕРТАЦИЈЕ И КАНДИДАТОВЕ СПОСОБНОСТИ ЗА САМОСТАЛНИ НАУЧНИ РАД

Резултати изнети у дисертацији показују да је кандидат успео да спроведе квалитетно истраживање које је у потпуности било у складу с постављеним циљевима, и да је прикупио релевантне информације и извршио њихову адекватну систематизацију и анализу, и проверио постављене хипотезе. Примери су анализирани и документовани на основу оригиналне грађе, основних својстава примера и њиховог међуодноса. Систематизовањем грађе у односу на одређене културне области, кандидат је јасно презентовао један од најзначајнијих сегмената градитељства и уметности посматраног периода.

5.1. Научни резултати релевантни за оцену квалитета дисертације

Дисертација Велимира Матановића даје научни допринос у следећим областима:

- идентификацији појаве и развоја романске архитектуре и скулптуре у средњовековној Србији под утицајем не само италијанског, већ и

средњоевропског и источноевропског подручја, уз допуну грађе о појединим грађевинама тог периода;

- типолошкој класификацији романске архитектуре и скулптуре у средњовековној Србији и вредновању укупног доприноса страних утицаја на њу, на основу сродних примера из других европских средина, нарочито Пољске;
- утврђивању византијско-српских утицаја на пољску уметност, чиме се указује на могућности обостраних утицаја, универзалних стилских, иконографских, односно естетско-уметничких вредности.
- квалитативном унапређењу анализе утицаја, чиме се утиче на аргументацију научне оправданости извођења закључака о досадашњим ставовима о једносмерном утицају из Италије;
- раздвајању страног доприноса и оригиналног уметничког стваралаштва на вредновање српске средњовековне архитектуре и скулптуре Рашке стилске групе.

Предмет истраживања има своју **научну оправданост** у чињеници да се преиспитују могућности утицаја на стварање Рашке стилске групе у средњовековној Србији из других уметничких средина Европе, а не само из Италије, чиме ће се допринети бољем разумевању уметничких струјања и комуникација са средњоевропским и источноевропским земљама.

Друштвена оправданост дисертације првенствено се односи на унапређење квалитета анализе утицаја кроз претресање извора и грађе, који су били теже доступни или непознати, чиме се проширује круг међусобних историјских и уметничких веза Србије, Византије са удаљеним, севернијим деловима Европе.

Примена резултата истраживања очекује се у научној и уметничкој области.

Научни допринос огледа се кроз ширење сазнања о повезивању међусобних утицаја који су деловали на развој архитектуре и скулптуре у средњем веку

Допринос у уметничкој области односи се на могућност повезивања иконографског распореда, карактеристика скулпторалне декорације, архитектонских елемената и других података, чиме се обогаћује знање о прилагођавању и трансформацији романских идеја на рубним подручјима Европе.

5.2. Став о способности кандидата за самосталан научни рад

У свом досадашњем научном и стручном раду кандидат Велимир Матановић је показао несумњиву заинтересованост за истраживање градитељства и уметности у Србији, као и у средњој и источној Европи у периоду средњовековне културе. Богато стручно и научно искуство које Велимир Матановић има у обради и презентирању грађе представљају упориште за његов научни рад. Спрега теоријских и практичних интересовања и знања које кандидат испољава представљају добру основу за успешног научног радника.

Одабир теме истраживања, њен значај за целовитије сагледавање једног од најзначајнијих периода развоја архитектуре и уметности у Србији, као и структура и садржај дисертације указују на свеукупну сложеност проблематике коју је кандидат истражио. Докторска дисертација Велимира Матановића показује да је кандидат овладао критичким теоријским приступом у истраживању и тумачењу историје архитектуре и уметности и неопходним методама компаративне и објективне анализе. Кандидат је у стању да издвоји значајане истраживачке проблеме, позиционира их у одговарајући теоретски контекст, дефинише на адекватан начин подручје истраживања и изврши избор адекватних метода рада, као и да јасно и прегледно изнесе резултате и одреди даље правце истраживања. Докторска дисертација Велимира Матановића с

теоријског, али и стручног аспекта, представља значајан допринос истраживању историје архитектуре и уметности у Србији.

На основу увида у целокупан рад изложен у овој дисертацији, претходне радове и целокупни стручни и научни опус кандидата, може се закључити да је Велимир Матановић потврдио своје опредељење и способност да се самостално и квалитетно бави научно-истраживачким радом.

6. ЗАКЉУЧАК И ПРЕДЛОГ КОМИСИЈЕ

На основу детаљног прегледа и анализе докторске дисертације кандидата Велимира Матановића, Комисија констатује да је предметна дисертација у складу са усвојеном темом, да је структура дисертације, примењена научна методологија, као и сви остали елементи обраде, потпуно у складу са пријавом на коју је Универзитет у Београду дао своју сагласност. Дисертација у потпуности задовољила све критеријуме квалитета, обима и вредности, као и научног доприноса који овакви истраживачки радови треба да имају. Као посебну вредност дисертације, Комисија истиче темељност са којом је кандидат проучио постављени проблем, исцрпан рад на прикупљању, класификовању и анализи грађе, те високо оцењује резултате до којих је кандидат дошао. Поред тога Комисија високо оцењује научни допринос тезе у области историје и теорије архитектуре и уметности у Србији, као и могућност примене методологије и налаза истраживања у пракси.

Имајући у виду целокупан научно-истраживачки опус кандидата, садржај докторске дисертације и оцене изнете у овом извештају, Комисија сматра да докторска дисертација Велимира Матановића под називом **"Појава и значење елемената романике у средњовековној уметности Србије и земаља средње и источне Европе"** у свему задовољава предвиђене услове и са задовољством предлаже Наставно-научном већу Архитектонског факултета у Београду да **Велимиру Матановићу** одобри и закаже јавну одбрану докторске дисертације.

У Београду, 25. 03. 2013. године

Чланови Комисије:

др Владимир Мако, редовни професор Архитектонског факултета Универзитета у Београду

др Нађа Куртовић Фолић, редовни професор факултета Техничких наука Универзитета у Новом Саду

др хаб. Јацек Пурхла, професор Јагелонског Универзитета у Кракову

др Иван Стевовић, доцент Филозофског факултета у Универзитета у Београду.